

DE VIJF BEULSZWAARDEN VAN KAMPEN

door Ing. G. Tammens.

Enige weken geleden werd ik via de vriendelijke tussenkomst van mevrouw S. Hoogendijk, conservatrice van het Gemeentemuseum te Kampen, opmerkzaam gemaakt op een kleine houten kast met als inhoud vijf oude beulzwaarden.

Na oppervlakkige beschouwing (de zwaarden hingen hoog) rezen spoedig enige vragen.

Enkele klingen hadden beslist niet de traditionele vorm, die men bij originele beulzwaarden pleegt aan te treffen en na nog enige andere afwijkingen te hebben geconstateerd, werd ik tot mijn genoegen in de gelegenheid gesteld de zwaarden aan een uitgebreider onderzoek te mogen onderwerpen.

Hieronder een korte beschrijving van vijf beulzwaarden, zoals ze door mij werden aangetroffen in het Gemeentemuseum te Kampen op 15 september 1976.

Zwaard nr. 1 (archiefnr. VI-1)

Lengte totaal 109,3 cm

Lengte kling 83,0 cm

Grootste breedte kling 5,6 cm

Grootste dikte kling 8,5 mm

Lengte pareerstang 23,0 cm

Gewicht 2,1 kg

Pommel appelvormig ca. 5,5 bij 5,5 cm

Enkele geul lengte 19,0 cm; breedte 1,5 cm

Inscriptie Weilm Klein, twee meestertekens van Weilm Klein, symbolische voorstellingen van galg en rad.

Originele onbeklede houten greep nog aanwezig.

Datering: eind 16e eeuw.

Dit zwaard is het eerste, maar ook één der interessantste van de vijf. We hebben hier heel duidelijk met een klassiek beulzwaard te maken, geheel en al geconstrueerd voor het werk waarvoor het bestemd was. De maten en gewichten vormen een gemiddelde van de gegevens welke over beulzwaarden bekend zijn.

De inscripties aan weerskanten van de kling, Weilm en Klein, verwijzen naar de bekende Solinger zwaardsmid.

Seitz beschrijft hem als laat 16e eeuws meester, die ook de eerste helft van de 17e eeuw nog werkzaam was.

De aan weerskanten van de kling aangebrachte symbolische voorstellingen van galg en rad, worden sporadisch aangetroffen op klingens stammen uit dezelfde tijd als dit meesterwerkje van Weilm Klein.

Het totaalbeeld van dit zwaard komt sterk overeen met dat van een andere creatie van deze meester, die aanwezig is in de Livrustkammaren te Stockholm.

Zwaard nr. 2 (archiefnr. VI-2)

Lengte totaal	106,1 cm
Lengte kling	84,0 cm
Grootste breedte kling	5,7 cm
Grootste dikte kling	4,7 mm
Lengte pareerstang	19,4 cm
Gewicht	1,7 kg

Pommel is een aan weerskanten

uitgeholde schijf 5,5 bij 2,3 cm

Enkele geul lengte 41,0 cm; breedte 1,3 cm

Inscripties in de kling: geornamenteerde, gecentreerde ringen met in het midden een kruis.

In de inscripties zijn partieel restanten messing aanwezig.

Een lederen bekleding is zonder onderlaag aangebracht op de angel.

Datering: eerste helft 16e eeuw.

De inscripties zijn vaag en de bedoeling ervan onduidelijk.

De afwerking van dit zwaard is echter bijzonder verzorgd; vooral de pommel is zeer fraai uitgevoerd en heeft een vorm, die ik nog niet eerder heb aangetroffen op dit soort wapens en uit deze tijd.

De naar de punt smaller wordende kling is in principe ongebruikelijk voor klingens van beulzwaarden.

Het merkwaardige is, dat de klingens van de zwaarden 3 en 4 hetzelfde beeld vertonen en dit, samenvattende met de hieronder vermelde archiefstukken, is wellicht een indicatie, dat we hier te maken hebben met producten van Kamper zwaardvegers.

„Stedelijke rekening Kampen 1543:

Betaelt aen allerhande onseker onraedt.

Item gegeven aen M. Jan de messemaiker van de zweerden weder te repareren ende schoon te maecken die verbrant werden 1 x heren pond.”

„Stedelijke rekening Kampen 1614:

Vuytgevent van allerley onsekeren parcellen den scherprechter vuyt lasth van den Raedt ten vollenste gekoemen om een nieuw richtsweert te coepen met ses car g.f.

Egbert sweertveger voer een nieuw richtsweert mit het geveste t'saemen bet. 20 g.

Noch hem betaelt vijf olde richtsweerden schoene te maken."

(Het in deze rekening genoemde „sweert" is kennelijk nog aanwezig in de vorm van zwaard nr. 4).

Dit zwaard (nr. 4) is kennelijk het jongste exemplaar in de collectie; het is aanmerkelijk groter en zwaarder dan zijn vier comparanten.

Mogelijk dat omstreeks 1614 met één der andere zwaarden een executie niet helemaal „clean" verliep en via het sappige en soms gevaarlijke commentaar van de toeschouwers, de beul begon te klagen over zijn materiaal, wat resulteerde in de transactie tussen de gemeente Kampen en meester Egbert in het jaar 1614.

Dat de vijf zwaarden, die nu aanwezig zijn, er reeds in 1614 waren, wordt duidelijk bevestigd door de uit dat jaar stammende opdracht aan meester Egbert ze schoon te maken. Deze meester moet een eigenaardige voorkeur gehad hebben voor een „dwarspolijsting" over de eerste ca. 6 cm van de kling, juist onder de pareerstang. Op alle vijf zwaarden is deze polijstvorm nog duidelijk zichtbaar.

Het zwaard vertoont een meesterteken in de vorm van een „denneappel", wat ook voorkomt op de kling van zwaard nr. 5. De kling van dit zwaard is echter beslist ouder, zelfs aanmerkelijk ouder en van hogere klasse dan die van zwaard nr. 4.

Over dit verschijnsel vervallen we in gissingen, wellicht een familiekwes- tie: de Egbert van 1614, een zoon van de meester die zwaard 5 smeedde, of heeft Egbert 1614 zijn meesterteken in de oudere kling geslagen na de bewuste schoonmaakbeurt? (Wellicht geven de fantastische archieven van Kampen hierover nog eens uitsluitsel.)

Persoonlijk ben ik ervan overtuigd, dat we met de zwaarden 3, 4 en 5 ty- pische Nederlandse producten onder ogen hebben, waarbij ik het sterke vermoeden heb, dat zwaard nr. 3 geen beulzwaard is. Dit zwaard is nl. een typische „1,5" hander, een oorlogswapen dus. Dat het in deze col- lectie aanwezig is, komt vermoedelijk door het feit, dat het bij gebrek aan beter zeer wel in staat was een hoofd van de romp te scheiden. Of het hiervoor ooit gebruikt is zal de geschiedenis ons wel nooit onthullen. In ieder geval is het moeilijk aan te nemen, dat er in het oude Kampen ooit „massa-executies" van vijf man of meer gelijktijdig zijn voltrokken. Een pikante bijzonderheid vermeldt de „Kamper overlevering" echter wel en dat betreft de executie van een beul. Wat hij gedaan had kon ik niet gewaar worden, maar vast staat wel, dat hier een bakker op de som- berste dag van zijn leven een koekje van eigen deeg moest opeten.

Hieronder een korte beschrijving van de zwaarden 3, 4 en 5.

Zwaard nr. 3 (archiefnr. IV-3)

Lengte totaal	102,7 cm
Lengte kling	79,3 cm
Grootste breedte kling	5,3 cm, aflopend tot ca. 3 cm bij de punt
Grootste dikte kling	6,5 mm
Lengte pareerstang	19,2 cm
Gewicht	1,7 kg
Pommel schijfvormig	5,5 bij 7 cm; dikte 2,5 cm
Enkele geullengte	42,0 cm; breedte 1,4 cm

Inscriptie: een hondachtig dier; met veel fantasie kunnen we dit zien als een naäping van de „Passauer“ wolf.

Zoals reeds genoemd, zie ik dit zwaard beslist niet als een 16e of 17e eeuws beulzwaard en dit impliceert, dat we de leeftijd ca. 150 jaar vroeger moeten stellen. De goede conditie waarin het wapen verkeert is te danken aan de „goede verzorging“ die het de laatste vier eeuwen als beulzwaard heeft genoten. Dit feit is er tevens de oorzaak van, dat het wapen niet de typische „oude huid“ vertoont van een 14e of 15e eeuws specimen.

Zwaard nr. 4 (archiefnr. IV-4)

Lengte totaal	123,2 cm
Lengte kling	92,3 cm
Grootste breedte kling	6,2 cm, aflopend tot 4,9 cm bij de punt
Grootste dikte kling	7,0 mm
Lengte pareerstang	23,6 cm
Gewicht	2,9 kg
Pommel schijfvormig rond	7 bij 7 cm, dikte 3,2 cm
Enkele geullengte	22,0 cm; breedte 1,8 cm

Inscriptie: meesters teken in de vorm van een „denneappel“.

Datum: begin 17e eeuw.

Zwaard nr. 5 (archiefnr. IV-5)

Lengte totaal	109,9 cm
Lengte kling	86,2 cm
Grootste breedte kling	4,9 cm, aflopend tot 4 cm vlak bij de punt
Grootste dikte kling	6,5 mm
Lengte pareerstang	27,3 cm, bestaande uit dierkoppen met getordeerde staven in de bekken, met als Turkse knopen gegraveerde messing ballen op de uiteinden.

Een zwaard met soortgelijke koppen op de pareerstang zien we in H. Seitz, Blankwaffen I, blz. 145; het betreft hier het beroemde zwaard toegeschreven aan Karel de Grote en is aanwezig in het Louvre.

Pommel ontbreekt (helaas)

Enkele geullengte 28,0 cm, breedte 8 mm

Gewicht (zonder pommel), 1,5 kg

Inscriptie: meesterteken als op zwaard nr. 4. Hoewel niet aan te nemen is, dat deze beide zwaarden door dezelfde hand gemaakt zijn (nadere motivering hierboven).

Datering: begin 16e eeuw.

Lectuur voor verwijzing vanuit de tekst:

1 H. Seitz, Blankwaffen II, blz. 27, 259, 260, 264

2 D. S. Hawtrey Gyngell, Armourers Marks, blz. 39

3 H. Seitz, Blankwaffen II, blz 25

4 H. Seitz, Blankwaffen II, blz. 27, afb. 16

5 R. Oakeshott, The sword in the age of chivalry, blz. 102, type H1

Overige lectuur:

E. Wagner, Cut and Thrust weapons

Richard Burton, The book of the sword

F. Wilkinson, Edged weapons

R. Oakeshott, The archeology of weapons.

Naschrift

Bovenstaand artikel werd reeds gepubliceerd in De Panne, het mededelingenblad voor Vrienden van het Kamper Museum, jaargang 2, nr. 2.

Gelet op de betekenis van deze studie, ook voor de Kamper geschiedenis, meen ik er goed aan te doen dit artikel eveneens in deze almanak op te nemen teneinde het grotere bekendheid te geven.

Auteur en redactie van De Panne waren zo vriendelijk hiervoor hun toestemming te geven.

Redacteur Kamper Almanak